

3. Вертгеймер М. Продуктивне мислення [Текст] / М.Вертгеймер. - М.: Прогрес, 1987. - 336 с.
4. Кашапов М.М. Психология творческого мышления профессионала [Текст] / М.М.Кашапов. - М.: ПерСЭ, 2006. - 640 с.
5. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.
6. Сторож О. В. Теоретико-методологічний аналіз основних підходів до вивчення творчого мислення особистості / О. В. Сторож // Актуальні проблеми психології : проблеми психології творчості : зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т. 12, вип. 6. – С. 304–312.

Резюме. В статті раскрыты теоретические принципы исследования основных подходов к изучению проблемы творческого мышления. Отмечено, что творческое мышление - это мышление, результатом которого является открытие принципиально нового или усовершенствованного решения того или другого задания, поиск необходимых и нестандартных способов действий, через установление разнообразных связей, комбинаций, аналогий, реконструкций из многих возможностей, синтезируя и связывая элементы новым оригинальным путем. Творческое мышление направлено на создание новых идей.

Ключевые слова: творческое мышление, производительное мышление, репродуктивное мышление, креативность, креативное мышление, дивергентное мышление, конвергентное мышление.

Summary. Theoretical principles of research of the basic going are exposed near the study of problem of the creative thinking. It is marked that the creative thinking is thinking the result of that is opening fundamentally new or improved decision of that or other task, search of necessary and non-standard methods of actions, through establishing various connections, combinations, analogies, reconstructions from many possibilities, synthesizing and binding by elements a new original way. The creative thinking is sent to creation of new ideas.

Key words: creative thinking, productive thinking, reproductive thinking, creativity, креативне thinking, divergence thinking, convergence thinking.

УДК 371.125:371.135

К.В. БАБАК

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У ПРАКТИЦІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Резюме. У статті розглядаються особливості психологічного супроводу професійного розвитку особистості в умовах діяльності психологічної служби професійного навчального закладу. Аналізуються організаційні засади роботи психологічної служби навчального закладу.

Ключові слова: професійний розвиток особистості, психологічна служба.

Постановка проблеми. Проблема професійного розвитку особистості знаходиться на перетині двох визначальних напрямів сучасної психологічної науки – психології розвитку та психології життєвого шляху особистості, і цілком обґрунтовано посідає особливе місце серед інших психологічних досліджень. Особливістю означеної проблематики є: врахування онтогенетичних закономірностей розвитку особистості, що складає її процесуальний аспект; розуміння того факту, що етап професіоналізації особистості безпосередньо пов'язаний із побудовою власного життєвого проекту, вибору спрямованості власної життєвої активності, що складає змістовний, сутнісний аспект проблеми. Продуктивний психологічний супровід професійної освіти можливий за умови створення психологічної служби в професійному навчальному закладі, здійсненні постійного моніторингу професійного розвитку (І.В.Дубровина [3], Е.І.Рогов [6], Ю.В.Суховершина [7], Т.В.Демидова [8] та ін.) . Він повинен стати обов'язковою складовою особистісно-орієнтованого соціально-професійного виховання.

Мета статті - проаналізувати організаційні засади роботи психологічної служби навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. За даними літературних джерел, передумовами виникнення вітчизняної психологічної служби були перші спроби практичного використання психології у навчанні та вихованні дітей, відомі як педологія. Початок розвитку шкільної психологічної служби нерозривно пов'язаний з іменами таких вчених, як А.Г.Асмолов [1], Л.С.Виготський [2], І.В.Дубровина [3], Д.Б.Ельконін [5] та ін.

Поява психологічної служби в Україні пов'язана із прийняттям Закону України про освіту (№ 1060-ХІІ від 23 травня 1991 року) [52], згідно якого у закладах освіти були введені посади практичних психологів. У січні 1991 року на базі Науково-дослідного Інституту психології було створено науково-методичний центр психологічної служби освіти України (В.Г.Панок). Надалі її діяльність регламентувалася документами МОН України, що складають нормативне забезпечення діяльності психологічної служби [10]. У липні 1998 р. Міністерство освіти України спільно з Академією педагогічних наук України створили Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи як наукову установу Академії педагогічних наук України і як головну організацію психологічної служби системи освіти України (Л.Є. Бегеза, Л.І. Гриценко, Н.П. Демидюк, Л.І.Зуб, Т.Д. Ілляшенко [4] та ін.).

Національна соціально-психологічна служба є основою загальнодержавної системи охорони психічного здоров'я населення України. Вона виконує дорадчі та експертні функції в усіх державних і територіальних

установах. Діяльність соціально-психологічної служби є одним із вирішальних чинників гуманізації відносин у суспільстві, оскільки ґрунтується виключно на індивідуальному підході до особистості людини.

Сьогодні шкільна психологічна служба є одним з пріоритетних напрямків використання психологічних знань у практиці навчально-виховного процесу. Її метою є вирішення проблем психологічного забезпечення навчально-виховного та управлінського процесів освіти.

Психологічна служба освіти – інтегральне явище, що представляє собою єдність чотирьох складових – наукової, прикладної, практичної та організаційної. Кожна складова має свої задачі, вирішення яких вимагає від виконавців спеціальної підготовки. Сучасна психологічна служба являє собою цілісну систему декількох аспектів: спеціальний напрям психологічної науки, що інтегрує загальні досягнення педагогічної психології, психології розвитку і акмеології, соціальної психології, організаційної психології тощо; психологічне і психолого-педагогічне забезпечення досягнення основних цілей навчального закладу, що полягають у розвитку особистості і підготовці фахівців; безпосередня діяльність психологів і соціальних педагогів. Таким чином, існує єдність трьох провідних аспектів діяльності служби. Науковий аспект діяльності психологічної служби припускає проведення дослідницько-аналітичної роботи з виявлення проблем вищої освіти, методологічне і теоретичне обґрунтування, розробку психодіагностичних, психокорегувальних і розвивальних програм, способів, засобів і методів застосування психологічних знань в конкретних умовах сучасної освіти. Прикладний аспект припускає психологічне забезпечення всього процесу навчання і виховання, включаючи аналіз і розробку психологічних підстав учбових програм, дидактичних і методичних матеріалів. Практичний аспект – безпосередня робота психолога у вузі. Практико-зорієнтована діяльність психологічної служби спрямована на забезпечення цілісної адаптації студентів до змісту і організації освітнього процесу в цілому і конкретним життєвим завданням студентів, що виникають в ході їх особистісно-професійного розвитку, а також на вирішення конкретних проблем освітнього середовища.

Виділяють дві лінії діяльності психологічної служби освіти – актуальну і перспективну, що нерозривно пов'язані між собою. Актуальна – зорієнтована на вирішення «поточних» проблем, пов'язаних з тими або іншими моментами на кожному етапі навчання, з труднощами в навчанні і розвитку, відхиленнями в поведінці і спілкуванні. Перспективна – націлена на розвиток, становлення особистості й індивідуальності кожного студента, на формування його психологічної готовності до самовизначення, саморозвитку, життєтворчості. Ця лінія також пов'язана із збереженням і підтримкою психологічного здоров'я студентів.

Психологічна служба освіти має на меті підвищення ефективності навчально-виховного процесу, своєчасного виявлення труднощів, проблем та умов індивідуального розвитку особистості, корекції міжособистісних відносин усіх учасників педагогічного процесу, профілактики відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці. Вона є системою, що спрямована передусім на індивідуальну роботу з людиною з метою максимального виявлення її творчих здібностей та умов їхнього розвитку, формування здорового способу життя, подолання кризових життєвих ситуацій тощо.

Психологічна служба у системі освіти передбачає два типи організації: психологічна служба навчально-виховного закладу і центр практичної психології відповідного рівня. Психологічна служба навчально-виховного закладу діє в закладах і установах освіти та підпорядковується адміністративно – керівникові закладу, методично – керівникові психологічної служби відповідного рівня. Очолює психологічну службу навчально-виховного закладу, як правило психолог. Регіональні центри практичної психології (районні, міські, обласні) є головними методичними та адміністративними закладами психологічної служби на даному рівні.

Згідно проекту «Концепції розвитку психологічної служби системи освіти України», сучасні тенденції розвитку освіти формують загальне спрямування діяльності психологічної служби, яка повинна сприяти вирішенню освітніх і виховних задач, професійної гнучкості молоді, формуванню готовності до особистісного, професійного, політичного вибору, формуванню соціальної компетентності як передумови ефективної соціалізації молоді [10].

Основною *метою* діяльності психологічної служби є: соціально-психологічне забезпечення процесу реформування освіти на всіх її рівнях; підвищення ефективності навчально-виховної діяльності закладів освіти; професійне сприяння саморозвиткові особистості учня, вихованця, студента і, одночасно, захист психічного здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу шляхом здійснення психологічної експертизи і діагностики, соціально-психологічної корекції, профілактики, соціальної реабілітації, психологічної просвіти всіх учасників навчально-виховного процесу. Основними *задачами* діяльності служби є:

1. Забезпечення якісного психологічного супроводу процесу навчання школярів і студентів. Зокрема, здійснення діагностики готовності дітей до навчання у школі та проведення психолого-педагогічної корекції тих дітей, які виявились не готовими або відстають у навчанні. Виявлення та розвиток здібностей і обдарованостей дитини, і на цій основі побудова методик профільного навчання та особистісно-орієнтованої професійної орієнтації.

2. Науково-методичне і практичне забезпечення корекційно-розвивальної та реабілітаційної роботи. Зокрема, діагностика особистісного розвитку, ціннісних орієнтацій та соціального статусу учнів (студентів), виявлення вад і проблем соціального розвитку дитини; розробка й психологічне забезпечення розвивально-корекційної та реабілітаційної роботи з учнями (студентами).

3. Орієнтація виховної роботи на соціально-психологічну профілактику негативних явищ в учнівському та студентському середовищі, превентивну освіту, профілактику девіантної і ризикованої поведінки підлітків. Зокрема, профілактика наркоманії, алкоголізму, поширення ВІЛ/СНІДу та хвороб, що передаються статевим шляхом, бродяжництва, безпритульності, насильства, незаконних форм дитячої праці тощо.

4. Здійснення соціально-педагогічної реабілітації учнів і студентів, які зазнали різних форм насильства, були втягнуті у протиправні дії, наркоманію, незаконні види праці; які з тих чи інших причин не відвідують школу, підпали під вплив псевдорелігійних культів, знаходяться у скрутному життєвому становищі тощо.

5. Підвищення ефективності діяльності практичних психологів і соціальних педагогів.

6. Розвиток мережі та організаційно-правове забезпечення діяльності служби.

7. Розширення і вдосконалення нормативно-правової бази діяльності психологічної служби.

Основні напрями діяльності служби:

1. Підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу - учнів (студентів), вчителів (викладачів, вихователів), батьків, педагогічної громадськості.

2. Соціально-психологічна діагностика, моніторинг особистісного розвитку і соціальної ситуації розвитку учнів (студентів), прогнозування змін освітньої ситуації та визначення основних її тенденцій.

3. Проектування і соціально-психологічна корекція розвитку учнів (студентів) у навчально-виховному процесі.

4. Психологічна експертиза педагогічних інновацій, методів і методик, оцінка ефективності впровадження програм і проектів.

5. Підвищення кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів, атестація працівників служби.

6. Соціально-психологічна і педагогічна реабілітація дітей і підлітків, які знаходяться у кризовій життєвій ситуації, соціально-незахищених дітей і дітей з особливими потребами.

7. Консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу та керівникам освіти різних рівнів.

Найбільш розвинутою формою психологічного супроводу сьогодні є шкільна психологічна служба. Вона представлена як теоретико-прикладний напрям в психологічній науці у єдності трьох її аспектів: вивчення закономірностей психічного розвитку і формування особистості школяра з метою розробки способів, засобів і методів професійного застосування психологічних знань в умовах сучасної школи (науковий аспект); психологічного забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи складання учбових програм, створення підручників, розробку психологічних основ дидактичних і методичних матеріалів, психологічну підготовку вчителів (прикладний аспект); безпосередньої роботи психологів в школі (практичний аспект).

Супровід в контексті шкільної психологічної служби розглядається як свідома спроба допомоги учням у набутті знань і навичок, розвитку настанов, самосвідомості. Такий супровід зорієнтовано на активізацію сил і потенціалу самої дитини, розвиток здатності будувати свідому діяльність з розв'язання проблеми в потрібному для себе напрямі. У процесі супроводу виділяється три взаємопов'язані компоненти: вивчення особистості учня; створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості; безпосередня психологічна допомога.

Усі професійні дії працівників служби спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку особистості учня, визначення основної проблеми та умов, за яких вона виникла, на розробку можливих варіантів вирішення проблеми і розв'язання життєвої ситуації. У системі психологічного забезпечення навчально-виховного процесу використовуються наступні форми роботи:

- психологічна просвіта - формування в учнів та їх батьків, у педагогічних працівників та керівників потреби у психологічних знаннях, бажання використовувати їх в інтересах власного розвитку; створення умов для повноцінного особистісного розвитку та самовизначення учнів на кожному віковому етапі;

- психологічна профілактика – своєчасне попередження відхилень у розвитку особистості, виникнення конфліктів та проблем у між особистісних стосунках, на запобігання створенню конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі;

- психолого-педагогічний консиліум - організаційна форма, в межах якої здійснюється розробка та планування єдиної психолого-педагогічної стратегії супроводу кожної дитини в процесі її навчання, а також визначення учнівських груп та паралелей. Консиліум дозволяє поєднати інформацію про окремі складові шкільного статусу дитини, якою володіють педагоги, класний керівник, шкільний медик та психолог, і на основі цілісного бачення учня з урахуванням його актуального стану та динаміки попереднього розвитку розробити та реалізувати загальну стратегію його подальшого навчання та розвитку;

- психологічне консультування – вирішення різноманітних психологічних проблем, які пов'язані з труднощами у міжособистісних відносинах. У межах діяльності психолога закладу освіти консультативна робота допомагає вирішити наступні задачі: консультування адміністрації школи, вихователів, вчителів, батьків з проблем навчання та виховання дітей; індивідуальне консультування учнів з питань навчання, розвитку, проблем життєвого самовизначення, взаємовідношень з дорослими та однолітками, самовиховання та ін.;

- діагностична робота - виявлення особливостей психічного розвитку дитини, сформованості визначених психічних новоутворень, відповідності розвитку умінь, знань, навичок, особистісних та між особистісних особливостей віковим критеріям, вимогам суспільства та ін.;

- психокорекційна робота у шкільній практиці орієнтована на школярів з різним рівнем психологічних проблем та спрямована на їх вирішення. Може здійснюватись у формі групової й індивідуальної діяльності. Зміст та вибір методів психокорекційної роботи обумовлені специфікою об'єктів, їх станом, а також предметом корекції, який формулюється учнями, педагогами або батьками. За змістом розрізняють загальну особистісну корекцію, корекцію окремих сфер та якостей особистості, діяльності і відношень;

- розвиваюча робота - зорієнтована, насамперед, на пізнавальну, емоційно-особистісну, соціальну сферу психічного життя та самосвідомості учнів. Психологічний розвиток може здійснюватись через різноманітні традиційні та звичні школярам форми шкільної роботи, які плануються педагогами та психологом з

урахуванням розвиваючого ефекту;

- психологічний супровід процесу навчання школярів і студентів: здійснення діагностики готовності до навчання у школі та проведення психолого-педагогічної корекції тих дітей, які виявились не готовими або відстають у навчанні; виявлення та розвиток здібностей і обдарованостей дитини; побудова методик профільного навчання та особистісно-орієнтованої професійної орієнтації.

Принцип комплексної побудови діяльності психологічної служби означає безперервний зв'язок, взаємозв'язок цих напрямів діяльності і вимагає орієнтації діяльності психологів на різні організаційні рівні: основного колективу, тобто всієї організації в цілому; адміністративно-управлінський рівень; рівень підрозділів; рівень первинного колективу (наприклад, учбової групи); індивідуальний рівень, тобто окремої особи.

Висновки. Системність роботи психолога забезпечується, з одного боку, розглядом особистості клієнта як складної системи, що має різну спрямованість свого прояву, починаючи від власної внутрішньої активності індивіда, до включення в різні групи, а з іншого - виявленням всіх його індивідуальних характеристик. Інший аспект системного підходу побудови діяльності психологічної служби полягає в охопленні всіх сфер життєдіяльності особистості в процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования / А. Г. Асмолов. – М., 1984. – 168 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М., 1991. – 390 с.
3. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба : вопросы теории и практики / И. В. Дубровина. – М. : Педагогика, 1991. – 232 с.
4. Бегаза Л. Є. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби : навч.-метод. посіб. : в 2 т. / Л. Є. Бегаза, Л. І. Гриценко, Н. П. Демидюк ; АПН України ; Український наук.-метод. центр практичної психології і соціальної роботи ; В. Г. Панок (наук. ред.), І. І. Цушко (наук. ред.). – К. : Ніка-Центр, 2005. – Т. 1. – 328 с.
5. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Проблемы возрастной и педагогической психологии // Д. Б. Эльконин ; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М., 1995. – 224 с.
6. Рогов Е. И. Выбор профессии : становление профессионала / Е. И. Рогов. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 336 с.
7. Суховершина Ю.В. Психологическое сопровождение личностно-профессионального развития студента службой практической психологии вуза : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ю. В. Суховершина. – Курск, 2006. – 155 с.
8. Демидова Т. П. Психологическое сопровождение профессионально-личностного становления обучающихся в средних профессиональных учебных заведениях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. П. Демидова. – М., 2005. – 171 с.
9. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи МОН та АПН України : проект «Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року».

Резюме. В статье рассматриваются особенности психологического сопровождения профессионального развития личности в условиях деятельности психологической службы профессионального учебного заведения. Анализируются организационные основы работы психологической службы учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональное развитие личности, психологическая служба.

Summary. The article deals with the peculiarities of psychological support professional development of the individual in terms of activity psychological services vocational school. We consider the organizational principles of psychological services institution.

Key words: professional development of personality, psychiatric services.

УДК 159.923.2

І.О. БОРЕЙЧУК, І.В. СВИНТОЗЕЛЬСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК КОМПОНЕНТ РЕГУЛЯЦІЇ ВЗАЄМИН МІЖ УЧНЯМИ

Резюме. У статті розглядаються питання формування міжособистісних відносин між учнями з позиції впливу на них шкільного середовища. Аналізується психолого-педагогічна та соціальна значущість проблеми формування умінь вчителя впливати на суть спілкування, налагоджувати взаємостосунки старшокласників та її недостатня розробленість.

Ключові слова: особистість, педагогічне спілкування, компетентність, професійні якості.

Постановка проблеми. Успіх педагогічної діяльності залежить від характеру та змісту відносин між її учасниками. Вплив педагога багато в чому визначається тими відносинами, які склалися між ним і його учнями.

Головне завдання педагога в умовах навчально-виховного процесу, що змінюється, – вміти швидко